

Inici / Cultura / Joan-Carles Mèlich: “Només si entenem Auschwitz podrem evitar que es repeteixi”

Joan-Carles Mèlich: “Només si entenem Auschwitz podrem evitar que es repeteixi”

📅 10 gener 2025

Joan-Carles Mèlich | © Helena Mèlich

L'any 1960, **Adolf Eichmann, tinent coronel de les SS i un dels principals artífexs de la deportació i l'extermini de més de sis milions de jueus entre 1940 i 1945**, va ser jutjat i condemnat a mort a Jerusalem. La seva actitud durant el judici —impassible i justificant-se amb l'argument d'haver obeït ordres— revela la banalitat del mal: com persones “normals” poden esdevenir còmplices d'atrocitats seguint lleis injustes. Aquesta idea, central en el debat sobre l'Holocaust, és una de les moltes que **Joan-Carles Mèlich** explora a *La lliçó d'Auschwitz* (Fragmenta, 2024), una obra que aborda el repte d'entendre l'ètica i la pedagogia a partir de l'experiència del mal.

Com va sorgir la possibilitat de recuperar aquesta obra escrita feia més de vint anys?

La primera edició va sortir l'any 2001 a Publicacions de l'Abadia de Montserrat i, posteriorment, va aparèixer una edició castellana amb canvis a Herder (2021). Fa poc, Ignasi Moreta va mostrar interès per recuperar-lo, així que vaig tornar a revisar el text i vam incorporar el pròleg de Lluís Duch, que només era a l'edició en castellà. En un principi vaig dubtar que el llibre mantingués la vigència, però l'editor tenia clar que funcionaria i tenia raó.

Què va suposar Auschwitz en la història del segle XX?

Auschwitz representa un pas més en la capacitat d'imaginar l'infern modern. Fins aleshores, la visió que des de la cultura occidental es tenia de l'infern era, almenys des del punt de vista literari, la que havíem conegut a través de *La divina comèdia* de Dante. Però Auschwitz no és, com succeeix en aquesta obra, un infern en el qual els assassins són éssers sàdics que gaudeixen torturant les persones, sinó l'infern entès com una fàbrica de producció de mort en sèrie en la qual cadascú fa la seva feina.

Aquesta és la principal lliçó d'Auschwitz?

En efecte. Els treballadors d'Auschwitz eren funcionaris, persones cultes que escoltaven Wagner, Beethoven, Schubert i llegien Rilke, Hölderlin, Goethe... No assassinaven per ignorància o per manca d'educació. George Steiner ho deia molt bé quan escrivia: “¿Com es pot llegir Rilke al matí, escoltar Schubert al vespre, i al migdia anar a treballar al camp d'extermini?”.

La bona educació dels nazis explica, doncs, la necessitat de reformular la idea d'humanisme?

Auschwitz obliga a repensar un humanisme que no és sinònim de bondat. La gran pregunta filosòfica, segons Kant, és ¿què és ser humà? I la meua resposta és que ser humà no és ser bo sinó, sobretot, saber que no seràs mai prou bo, que la bondat és una tasca sempre pendent i que, per tant, mai no tindràs bona consciència. Els nazis, en canvi, tenien bona consciència perquè estaven convençuts que liquidar jueus era el seu deure. Quan van ser jutjats, en general, se sentien com podria sentir-se qualsevol de nosaltres si ens acusessin de matar un mosquit. No és cap broma. Com explica George Steiner, el nom que els nazis donaven als jueus (*Ungeziefer*) era, en alemany, el mateix amb el qual Kafka qualifica l'insecte en el que es transforma Gregor Samsa.

Avui en dia es diu que en els diferents conflictes en curs es deshumanitza l'enemic. Què significa això, exactament?

Qualsevol definició que donis d'ésser humà inclou i, al mateix temps, exclou, ja que implica posar una frontera entre el que és humà i el que no ho és. El qualificatiu d'humà no és una mera descripció sinó un dispositiu que alguns autors en diuen biopolític. Vol dir que aquell que ha estat classificat com a humà té uns drets i es mereix un respecte, mentre que la resta poden ser exterminats impunement. En la història de la humanitat sempre hi ha hagut moments en què s'han considerat no humans éssers com ara els negres, els indis nadius americans que avui en dia es consideren part de la condició humana. S'ha d'anar amb compte, ja que la qüestió no és què fem amb aquells que són humans com nosaltres sinó què fem amb aquells que la teva mateixa definició d'humà exclou de la condició humana. Els nazis respectaven els éssers humans, el problema és que, per a ells, els jueus no entraven dins d'aquesta categoria.

Les matances massives que hi ha hagut en diverses regions del món després d'Auschwitz, des de Ruanda fins a Gaza passant per Bòsnia-Hercegovina o Armènia, són una demostració que l'Auschwitz estructural pot ressorgir en qualsevol moment?

Si aquest llibre es llegeix des del punt de vista estrictament històric, pot ser útil, ja que dona una idea del que va passar a l'Alemanya de Hitler. Però el que vull sobretot és donar una idea simbòlica del que és Auschwitz que cal tenir present per entendre altres formes de violència. Jo no diré mai que el que està passant a Gaza és Auschwitz, perquè ja és prou horrible per si mateix i perquè dient això no fem cap favor a ningú. El que dic és que el mal radical és una possibilitat que l'ésser humà no podrà eludir mai i que qualsevol es pot convertir en botxí. D'aquí ve la necessitat de reivindicar la idea que els nazis no eren monstres, sinó persones normals que haurien passat qualsevol test psicològic amb èxit. Dir això no és justificar res, sinó entendre el que va passar. Només si entenem Auschwitz podrem evitar que es repeteixi.

Entrada al camp de concentració d'Auschwitz | @ Wikimedia Commons

Convida a fer una lectura d'Auschwitz que ens faci més sensibles davant del patiment aliè?

Així és. Com he explicat en obres meves posteriors com *Ètica de la compassió*, la compassió no és dona amb éssers que són com tu, sinó amb un altre ésser que pateix. El patiment aliè és més important que la categoria amb la qual classifiquem l'altre. És a dir, establir la categoria (dir: “Tu ets jueu”) és generar un mecanisme d'insensibilitat al patiment. És la paràbola del samarità explicada a l'Evangeli de Lluc. El qui s'atura és un samarità, que és l'enemic dels jueus. Si el samarità hagués vist l'home ferit com un jueu no s'hauria aturat. Si s'atura és perquè en aquell moment, el patiment de l'home ferit té més valor que la seva categoria. Aquesta és la gràcia del samarità, que estava educat en una moral que li deia que amb els jueus no s'havia d'aturar. Quan dona la resposta ètica compassiva, posa en dubte aquesta moral. L'acte del samarità és moralment incorrecta però èticament correcta.

Diu vostè en el llibre que fa tant de temps que l'Holocaust va passar, que sembla que no hagi passat mai.

Per això és tan important la memòria, un dels aspectes que reivindico en la part final del llibre. Cal recórrer a la memòria viva, no la dels historiadors ni les xifres. Cal llegir testimonis, veure pel·lícules i documentals sobre l'Holocaust. Fins feia uns vint anys, hi havia una certa sensibilitat sobre Auschwitz que sembla haver-se esvaït. És evident que no s'ha après la lliçó d'Auschwitz quan a Europa estan guanyant eleccions partits neonazis.

En aquest 2025 l'Església celebra el Jubileu dedicat a l'esperança. Deia Lluís Duch que es tracta de “la virtut dels temps difícils”. Què en pensa?

Penso que, en primer lloc, cal diferenciar entre optimisme i esperança, que són dos conceptes que molta gent confon. Els temps que corren no ens permeten ser optimistes. Ser optimista, avui, és cosa de beneïts. Llavors, el que hem de conrear és l'esperança, que com bé deia Duch és per a temps de desesperació. Justament perquè no soc optimista puc tenir esperança. L'esperança apareix davant d'una situació límit. Davant la porta d'entrada a l'infern d'Auschwitz, un no pot ser optimista, però pot tenir esperança que ni el mal ni la mort tindran l'última paraula i que hi haurà una justícia final.

Jordi Pacheco

Periodista i director de Foc Nou

🐦 @jpachecoga

Comparteix

